

***La Bibbia commentata dai Padri*, red. A. Di Berardino, vol I-IX, Roma 2003-2005, Città Nuova Editrice (włoska edycja amerykańskiego: *Ancient Christian Commentary on Scripture* vol. I-XVII, New Jersey 1998-2005, Inter Varsity Press).**

Egzegeza tekstów biblijnych już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, w epoce patrystycznej, leżała u podstaw całego przepowiadania i nauczania Kościoła. Kształtowała ona jego instytucje i liturgię, opracowania doktrynalne i etyczne, przyjmując często charakter parenetyczny i edukacyjny. Tego rodzaju podejście starożytnych pisarzy chrześcijańskich do świętego tekstu, mające na celu konfrontowanie biblijnego przesłania z ludzkim doświadczeniem, naznaczone często alegorycznym sposobem interpretacji, powodowało jednak, że w późniejszych okresach historii zaniedbywano badania nad komentarzami patrystycznymi, uznanymi za mało wartościowe dla studium i zrozumienia Pisma Świętego.

Dzisiejsze zapotrzebowania kulturowe wraz z odczuwaną koniecznością przeniknięcia duchowymi treściami obecnej w chrześcijaństwie działalności kaznodziejskiej wzbudziły jednakże, poczynając od amerykańskich środowisk protestanckich, ideę spożytkowania ogromnego bogactwa interpretacyjnego, nagromadzonego już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, dla właściwego odczytania świętego tekstu, i nie ograniczania się tylko i wyłącznie do naukowych (filologiczno-historycznych) badań. Z tego właśnie powodu zrodziła się seria *Ancient Christian Commentary on Scripture* (jako owoc pracy Instytutu Chrześcijańskich Studiów Klasycznych na Drew University w stanie New Jersey) pod redakcją Thomasa C. Odena, której rewizję i poszerzenie stanowi recenzowana poniżej włoska jej edycja, kierowana przez profesora rzymskiego Instytutu Patrystycznego „Augustinianum” – Angelo Di Berardino, nosząca tytuł: *La Bibbia commentata dai Padri*.

Druk tego monumentalnego dzieła znajdującego się w katalogu ofert wydawnictwa *Città Nuova*, przewidziany jest aż na dwadzieścia pięć tomów w dwudziestu dziewięciu woluminach, w ramach których zostały wyodrębnione dwie sekcje: Starego Testamentu i Nowego Testamentu. Każdy z tomów poświęcony jest albo jednej księdze, albo też większej ich ilości, podzielonych na perykopy, zaopatrzone interpretacją egzegetyczną, zaczerpniętą z komentarzy Ojców Kościoła. Tworzy się w ten sposób bogaty, uporządkowany zbiór skła-

dający się z wypowiedzi rozsianych w bardzo wielu wczesnochrześcijańskich dziełach, często niełatwo osiągalnych, tłumaczonych z języka łacińskiego i greckiego, a także z innych języków chrześcijańskich: koptyjskiego, syryjskiego i armeńskiego.

Dotychczas ukazały się następujące woluminy omawianego opracowania (zaprezentowane poniżej zgodnie z układem biblijnych ksiąg):

W sekcji odnoszącej się do Starego Testamentu odnajdujemy wolumin 1/1 (redaktor wydania – A. Louth, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2003), poświęcony pierwszym jedenastu rozdziałom Księgi Rodzaju, które miały większy wpływ na rozwój teologii chrześcijańskiej, niż jakiegokolwiek inne wypowiedzi Starego Testamentu, a także wolumin 1/2 (redaktorzy wydania – A. Di Berardino, M. Conti, M. Sheridan, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2004), przynoszący komentarze związane z pozostałymi rozdziałami (12-50) tej księgi. Z niej to Ojcowie wydobywali fundamenty doktryny o stworzeniu świata i uformowanego na obraz i podobieństwo Boga człowieka, a także tworzyli podwaliny nauczania o grzechu i sytuacji społeczności ludzkiej po upadku. Woluminy te zawierają komentarze następujących pisarzy: Ambrożego, Augustyna, Bazylego z Cezarei, Bedy Czcigodnego, Klementa Aleksandryjskiego, Cypriana, Cyryla Jerozolimskiego, Diadocha, Doroteusza z Gazy, Fulgencjusza z Ruspe, Grzegorza z Nazjanzu, Grzegorza z Nyssy, Izaaka z Niniwy, Jana Kasjana, Jana Damasceńskiego, Maksyma z Turynu, Orygenesisa, Pseudodionizego Areopagity, Quodvultdeusa, Salwiana z Marsylii, Szymona „Nowego Teologa”.

Ukazał się również drugi tom, poświęcony starotestamentalnym księgom Wyjścia, Kapłańskiej, Liczb i Powtórnego Prawa (redaktor wydania – J. T. Lienhard, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2003). Tymi, którzy najobszerniej komentowali wymienione księgi są: Orygenes, Augustyn, Grzegorz Wielki, Izydor z Sewilli, Cyryl Aleksandryjski, Teodoret z Cyru, Prokop z Gazy. Komentarze zebrane w tym tomie pochodzą z traktatów doktrynalnych, homilii, listów i pism o charakterze pastoralnym.

Ostatnią część (z dotychczas opublikowanych), poświęconą księgom Starego Testamentu stanowi tom trzynasty serii (redaktor wydania – A. Ferreira, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2005), przynoszący komentarze do ksiąg Dwunastu proroków Mniejszych: Ozeasza, Joela, Amosa, Abdiasza, Jonasza, Micheasza, Nahuma, Habakuka, Sofoniasza, Aggeusza, Zachariasza i Malachiasza. W Nowym Testamencie – w którym zachodziła konieczność ukazania, że w Jezusie realizują się wszystkie proroctwa – uwaga poświęcona wspomnianym księgom była znacząca. Zainteresowanie nimi nie zmalało również wśród Ojców Kościoła, którzy w ramach dokonywanej przez siebie egzegezy potwierdzili autorytet obecnych w nich wypowiedzi wskazujących na Chrystusa jako obiecanego Mesjasza. Tom niniejszy zawiera w sobie liczne cytacje Ojców, dając reprezentatywny obraz tradycji greckiej, łacińskiej i syryjskiej, a także ukazując różnice w podejściu poszczególnych autorów do

tych samych fragmentów świętego tekstu (co wiązało się z ich zastosowaniem pastoralnym), pozwalające czytelnikowi na odkrycie drzemiącego we wspomnianych księgach bogactwa i na uświadomienie sobie centralnej ich roli w egzegezie chrześcijańskiej Starego Testamentu.

W sekcji odnoszącej się do ksiąg Nowego Testamentu ukazały się: poświęcony pierwszym trzynastu rozdziałom Ewangelii Mateusza wolumin 1/1 (redaktor wydania – M. Simonetti, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2004), zawierający wypowiedzi Ojców wchodzące w zakres gatunków komentarza i homilii. Przykładami pierwszego z nich są komentarze: Orygenes, Hilarego z Poitiers, Hieronima. W ramach drugiego gatunku doniosłe miejsce zajmuje: dziewięćdziesiąt *Homilii do Ewangelii według św. Mateusza* – Jana Chryzostoma, a także homilie Chromacjusza z Akwilei. Przynależą tu również, stanowiące owoc niedzielnego przepowiadania, pisma Piotra Chryzologa, Euzebiusza z Emezy, Grzegorza Wielkiego, Augustyna.

Ewangelia według św. Marka zajmuje szczególne miejsce w ramach egzegezy ewangelicznej, choć niewielu z Ojców komentowało ją w całości. Obecny w tomie drugim (redaktorzy wydania – Ch. A. Hall, T.C. Oden, wstęp – A. Di Berardino, G. Pilara, rok wydania – 2003) zbiór materiału patrystycznego został odszukany po części także w komentarzach czy homiliach do Ewangelii Mateusza i Jana, których autorami byli Orygenes, Jana Chryzostom i Augustyn. Fakt ten unaocznia najważniejsze założenie antycznej egzegezy chrześcijańskiej, według której, znaczenie jednego tekstu „rozjaśnia się” poprzez inne wypowiedzi Pisma. Wyróżniają się tu komentarze Augustyna, Ambrożego, Atanazego, Klemensa Aleksandryjskiego, Cyryla Aleksandryjskiego, Cyryla Jerozolimskiego, Jana Chryzostoma, Euzebiusza z Cezarei, Jana Damasceńskiego, Grzegorza Wielkiego i Orygenes.

Listy św. Pawła do Galatów, Efezjan i Filipian stanowią dokumenty o wielkim znaczeniu i zawierają w sobie niektóre z fundamentalnych pojęć teologii Pawłowej, które z czasem stały się wspólnym dziedzictwem całego chrześcijaństwa. Do nich odwoływali się Ojcowie Kościoła w różnego rodzaju kontrowersjach i dysputach doktrynalnych. Ósmy tom prezentowanej serii (redaktor wydania – A. Di Berardino, rok wydania – 2005) towarzyszy wspomnianym listom komentarzami wczesnochrześcijańskich pisarzy, między innymi Jana Chryzostoma, Ambrożyja, Mariusza Wiktoryna, Hieronima, Teodoretę z Cyru, Teodora z Mopsuestii, Kasjodora, Augustyna i Orygenes.

Dziewiąty tom (redaktor wydania – P. Gorday, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2004) stanowi zbiór komentarzy Ojców odnoszących się do Listów św. Pawła do Kolosan, Tesaloniczan, Tymoteusza, Tytusa i Filemona. Zawiera w sobie nade wszystko wypowiedzi Jana Chryzostoma i Augustyna, dwóch największych komentatorów św. Pawła.

Ostatni z wydanych tomów – jedenasty (redaktor wydania – A. Genovese, wstęp – A. Di Berardino, rok wydania – 2005), poświęcony Listowi św. Jakuba, Listom św. Piotra, Li-

stom św. Jana i Listowi św. Judy, prezentuje obszernie komentarze takich autorów jak: Klemens Aleksandryjski, Dydym Aleksandryjski, Jan Chryzostom (przedstawiciele tradycji greckiej), a także Augustyn, Hieronim, Grzegorz Wielki (przedstawiciele tradycji łacińskiej).

Recenzowana publikacja, stanowiąca owoc ekumenicznej współpracy wysokiej klasy specjalistów w zakresie patrologii, to nieoceniony instrument służący do odkrywania, za pośrednictwem wypowiedzi Ojców, skarbów mądrości i duchowej głębi zawartych w świętym tekście Biblii. Słuchanie głosu świadków Tradycji i jej strażników, staje się szczególnie cenne dla środowisk protestanckich, które poprzez zaangażowanie w prace nad omawianą serią wyraziły chęć powrotu do tak często dyskredytowanego przez nich dziedzictwa, stanowiącego wspólne bogactwo wszystkich wyznawców chrześcijaństwa.

Trudno doszukać się jakichkolwiek zarzutów przeciw temu, jak wspomniałem, monumentalnemu dziełu, które miałyby deprecjonować jego wartość i pomniejszać zasługi autorów wydania. Wielkim bowiem wysiłkiem okupione zostały przekłady starożytnych tekstów i korekty już istniejących tłumaczeń, a także ponowne opracowania (obecnych już w edycji amerykańskiej) wstępów, czy w końcu poszerzenia odnoszących się do tekstu przypisów.

Dotaddkowy walor recenzowanej pozycji (w konfrontacji z jej amerykańskim pierwodrukiem) stanowi metoda pracy nad antycznymi tekstami zastosowana przez włoskich badaczy. Amerykańscy uczeni [jak podkreśla to we wstępie ogólnym do woluminu 1/1, poświęconego Ewangelii według św. Mateusza (1-13), sam prof. A. Di Berardino (s. 10)] w wyborze tekstów i ich opracowaniu korzystali w dużej mierze z nowych instrumentów, jakie przynosi dzisiejszym uczonym rozwój informatyki. Włosi – jak twierdzi dalej Di Berardino – „przez swoją formację i kulturę, wybrali system tradycyjny, polegający na bezpośrednim kontakcie ze starożytnymi dziełami” (tamże).

Seria wydawnicza: *La Bibbia commentata dai Padri*, stanowi niewątpliwą pomoc nie tylko dla ekspertów w dziedzinie biblistyki czy patrystyki. Może być ona również uznana za przydatne narzędzie w pracy kaznodziejskiej, jak również za źródło natchnień dla rozmyślających nad słowem skierowanym przez Boga do człowieka. Szkoda tylko, że cena poszczególnych tomów (myślę szczególnie o sytuacji ekonomicznej ludzi znajdujących się w naszym rejonie Europy) jest tak wysoka (około 40 € za każdy wolumin). Mam jednak nadzieję, że dzieło to znajdzie się przynajmniej na półkach większych bibliotek teologicznych w Polsce (biblioteka KUL-u już zakupiła dostępne na rynku wydawniczym tomy), a także w zbiorach seminariów duchownych, jako jedno z ważniejszych opracowań pomocnych w studium nad tekstem Biblii i egzegetycznymi komentarzami Ojców.